

Το ζήτημα των ηθικών επιλογών στην επιστημονική διαδικασία (Δρ. Πέτρος Παναγιωτόπουλος, Υπεύθυνος Περιεχομένου Πεμπτουσίας)

[/ Πεμπτουσία](#)

Η επιστήμη δεν είναι τόσο μηχανική διαδικασία όσο θα περίμενε κανείς. Εξάλλου, δεν υπάρχει κάποιος «λογισμός της ανακάλυψης» ούτε κάποιο είδος αλγόριθμου που οδηγεί σε νέα πεδία γνώσης[1]. Στην ερευνητική διαδικασία, επομένως, υπεισέρχεται με άκρως καθοριστικό τρόπο το προσωπικό στοιχείο του ερευνητή, η διάνοιά του, η έμπνευσή του, η φαντασία του κ.ο.κ. Εξάλλου, μπορεί το αντικείμενο της φυσικής έρευνας να στηρίζεται στην ορθολογική επεξεργασία κάποιων φυσικών δεδομένων αλλά, όπως έχουμε δει, η έρευνα περιλαμβάνει επίσης πολλά κοινωνικά στοιχεία, εξαρτάται δηλαδή περισσότερο ή λιγότερο από τις ευρύτερες αντιλήψεις που κυριαρχούν στην κοινωνία, είτε εντός της επιστημονικής κοινότητας είτε εκτός αυτής. Και επειδή ζητήματα επιλογών είναι αναμενόμενο πως θα εμφανιστούν σε κάθε πτυχή των ερευνητικών δραστηριοτήτων, καθίσταται αυτονόητο ότι η ηθική διάσταση της επιστημονικής διαδικασίας είναι μία υπαρκτή παράμετρος της, αν και όχι τόσο εμφανής.

Πηγή: *wikimedia commons*

Σε κάποιες περιπτώσεις, βέβαια, το ζήτημα των ηθικών επιλογών που προκύπτουν από την ερευνητική δραστηριότητα είναι εναργέστερο. Υπάρχουν δηλαδή περιπτώσεις στις οποίες οι κοινωνικές αποφάσεις σχετικά με ορισμένες επιστημονικές εφαρμογές είναι κρίσιμες για τη ζωή των πολιτών. Αντίστοιχα, καθοριστικές είναι και οι επιλογές που θα ληφθούν πριν από το τελικό στάδιο, όταν διαφαίνεται ότι η εξέλιξη της έρευνας μπορεί να οδηγήσει σε αιχμηρά διλήμματα. Στο σημείο αυτό, υπάρχει μία τάση, η οποία πιστεύει πως θα πρέπει να σταματά η έρευνα όταν εκτιμάται ότι τα αποτελέσματά της θα απειλήσουν την ανθρώπινη υπόσταση (όπως είναι η χρήση της πυρηνικής ενέργειας ή οι παρεμβάσεις στο ανθρώπινο γονιδίωμα). Μια γενική απαγόρευση θα εξασφάλιζε το μέλλον της ανθρωπότητας από τους ενδεχόμενους κινδύνους κατά τρόπο απόλυτο και οριστικό. Ακόμη και η προληπτική απαγόρευση, πριν δηλαδή έλθει η φάση της χρήσης των εφαρμογών, εκτιμάται ότι θα επιλύσει πολλά προβλήματα. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, η ανθρωπότητα οφείλει να αποφύγει τον πειρασμό της τεχνολογικής προόδου: δεν πρέπει να παρασύρεται και να κάνει όσα μπορεί να κάνει. Οφείλει έγκαιρα σε κάθε στάδιο της έρευνας να αναρωτιέται αν αξίζει να προχωρήσει παρακάτω η διαδικασία ανακάλυψης και εφαρμογής της νέας γνώσης[2].

Η μεγαλύτερη μερίδα των επιστημόνων, όμως, αναγνωρίζει ότι στις σημερινές συνθήκες δεν είναι καθόλου εύκολο αυτό. Οι σημερινές κοινωνίες είναι αρκετά ανοιχτές για να είναι αποτελεσματική οποιαδήποτε απαγόρευση. Δυστυχώς, τα ιστορικά δεδομένα δείχνουν ότι πρέπει να προηγηθεί ένα σοβαρό δυστύχημα ή μια σοβαρή ανθρωπιστική και περιβαλλοντική καταστροφή, ώστε μέσα από το σοκ που θα υποστεί η κοινή γνώμη να εμπεδωθεί η πεποίθηση της αλλαγής πορείας και να υπάρξουν στη συνέχεια νομοθετικές πρωτοβουλίες στην κατεύθυνση της αποτροπής των ενδεχόμενων κινδύνων.

[Συνεχίζεται]

[1] Πιθανόν αυτό συμβαίνει επειδή έχει διαπιστωθεί ότι η συνείδηση δεν είναι αλγοριθμικά προσπελάσιμη, όπως φανερώνει η μελέτη δυναμικών συστημάτων που οδηγούν σε χαοτικές καταστάσεις, βλ. Ιωάννη Αντωνίου, «Πολυπλοκότητα και συνείδηση», στο Νικολαΐδη Αργύρη (επιμ.), *Ο Κόσμος στην Επιστήμη και τη Θρησκεία: Διάλογος ανάμεσα στη σύγχρονη Επιστήμη και την Ορθόδοξη Παράδοση*, εκδ. Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2008, σ. 117.

[2] Βλ. John Polkinghorne, *Επιστήμη ή Θεός;*, μετ. Θ. Γραμμένος, εκδ. Π. Τραυλός - Ε. Κωσταράκη, Αθήνα 1997, σ. 166.